

Suomen Tuomariliitto - Finlands Domareförbund ry.

OIKEUSMINISTERIÖLLE

LAUSUNTO TUOMIOIDEN SUULLISEN PERUSTELEMISEN RAJOITETUSTA KÄYTTÖÖN-
OTOSTA (Oikeusministeriön lausuntopyyntö 27.2.2014, OM010:00/2013,
OM 7/41/2013)

Pyydettyinä lausuntona Suomen Tuomariliitto esittää kunnioittavasti seuraavaa:

Suullisen perustelemisen rajoitetusta käyttöönnotosta yleisesti

Oikeudenhoidon uudistamisohjelma vuosille 2013-2025 sisältää 57 kohtaa kattavan ohjelman, jonka toteuttaminen neuvottelukunnan näkemyksen mukaan joko edistää välittömästi tai välillisesti oikeusturvaa taikka tuottaa taloustilanteen edellyttämiä säästöjä. Tuomioistuinlaitosta koskevat ehdotukset ovat kohdissa 6-39 ja tuomioiden suullista perustelemista käsitellään kohdassa 35.

Oikeudenhoidon kehittämisohjelmassa perustelujen laatimista koskeva ehdotus on määritelty asianosaisen oikeusturvaa edistäväksi siten, että asiat saataisiin nopeasti käsitellyksi loppuun.

Muistiossa kansliatuomioiden määrän ennakoidaan uudistuksella vähenevän. Tuomariliitto suhtautuu tähän varauksella. Käytännössä kansliatuomioiden antamista vältetään. Toisin kuin muistiossa esitetään, lainvoimaiseksi jäävien ratkaisujen kirjoittaminen ei myöskään vaadi nykyisin merkittävää työmäärää.

Tuomariliitto suhtautuu kuitenkin periaatteessa myönteisesti tähän ehdotukseen, joka vähäiseltä osaltaan voi helpottaa tuomioistuinten työtaakkaa ja vähentää oman ajan käyttöä työhön.

Valmistelun taso

Valmistelun taso on muistioksi ollut heikko ja riittämätön. Esimerkiksi kansainvälinen vertailu sekä arviointi puolesta ja vastaan puuttuvat kokonaan. Tästä seuraa, että jatkovalmistelu tulee suorittaa huolellisesti. Myös Korkein oikeus on lausunnossaan oikeudenhoidon uudistamisohjelmasta korostanut, että kysymys suullisista perusteluista on periaatteellisesta merkittävä ja vaatii perusteellista selvittämistä.

Jatkovalmistelussa on syytä kiinnittää huomiota myös tuomion perusteluiden ja lopputuloksen seikkaperäisyyteen tuomiota julistettaessa, kuten oikeusasiamies Petri Jääskeläinen on lausunut oikeudenhoidon uudistamisohjelmasta antamassaan lausunnossa.

Uudistamishanke oikeusturvan kannalta tarkasteluna

Vallitseva käytäntö tuomioistuimissa on nykyisinkin paljolti se, että näytön ja oikeuskysymysten kannalta selvissä asioissa tuomiot julistetaan heti päätösharkinnan jälkeen. Perustelut julistetaan käytännössä suullisesti ja pääpiirteittäin ROL 11 luvun 7 §:ssä säädetyin tavoin. Tästä syystä voidaankin pitää epätoiminnaisena, että uudistus tulisi juurikaan vähentämään kansituomioiden määrää. Lisäksi on huomattava, että Aipa-hankkeen tavoitteena on myös helpottaa tuomioiden kirjoittamista, mikä toivottavasti toteutuu juuri rutiiniasioissa. Hankkeella ei siten ole nähtävissä uudistusohjelmaan kirjattua, oikeusturvaa välittömästi edistävää vaikutusta.

Lisäksi voidaan todeta, että oikeusturvan kannalta merkityksellinen ongelma on yleisesti oikeudenkäyntien huomattava pitkäkestoisuus. Tähän uudistamishankkeella ei voida katsoa olevan välitöntä vaikutusta. Suullisen perustelemisen pääasiallisena etuna voidaan kuitenkin nähdä se, että lainvoimaisiksi jäävissä selvissä asioissa tuomion laatimiseen liittyvä kirjoitus-työ vähenee jonkin verran. Käytettävissä olevat resurssit voivat siten kohdentua tehokkaammin, koska aikaa vapautuu muihin tehtäviin. Välillisesti vaikutus saattaa hyvin vähäisessä määrin heijastua myös käsittelyaikoihin ja siten oikeusturvaan.

Perusteluvollisuudesta perusoikeusnäkökulmasta

Oikeusministeriön muistiossa päädytään perustellusti siihen, että Euroopan ihmisoikeussopimus, perustuslaki tai muu lainsäädäntö ei sinänsä edellytä välttämättä kirjallisia perusteluja. Tuomariliitto yhtyy esitettyyn näkemykseen siitä, että perusoikeuksien kannalta olennaista on perustelujen sisältö ja ymmärrettävyys, ei niinkään muoto. On huomattava, että uudistuksen sisältö ei ole se, että tuomioiden perustelemisesta luovutaan, vaan se, että asianosaisten suullisesti kuulemien ja legitimiinä pitämien suullisten perustelujen kirjalliseen muotoon saattamisesta ja siinä yhteydessä tapahtuvasta hiomisesta arkistoja varten luovutaan.

Julistamisen riittävään seikkaperäisyyteen ei ehdotuksessa ole kiinnitetty huomiota: perusteluvollisuudella on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Asianosaisella on oikeus saada tietää, mitkä seikat ovat johtaneet häntä koskevan ratkaisun tekemiseen. Ratkaisun perustelut turvaavat keskeisesti ratkaisujen oikeellisuutta. Ratkaisujen asianmukainen perusteleminen vähentää muutoksenhakualttiutta.

Perustelujen laatiminen pyynnöstä

Asianosaisen kannalta oikeudenkäynti on useimmiten ainutkertainen kokemus ja se koetaan useasti myös stressaavana ja/tai jännittävänä. Muun muassa tästä syystä asianosaisten edellytykset vastaanottaa ja arvioida tuomioistuimen rat-

kaisu ja sen perustelut saattavat vaihdella hyvinkin paljon. Yleisesti on tiedossa, että käsittelyn päättymisen jälkeen asianosaisen ei välttämättä muista julistetusta ratkaisusta muuta kuin lopputuloksen, jos aina sitäkään. Tästä syystä on pidettävä oikeusturvan kannalta välttämättömänä, että asianosaisella on kaikissa tapauksissa rajoittamaton oikeus saada tuomio perusteluineen kirjallisena.

Oikeudenkäynnin julkisuuden ja avoimuuden kannalta kirjallisten perustelujen laatimista pyynnöstä voidaan myös perustella mietinnöstä ilmenevin tavoin. Tuomariliitto kannattaa sinänsä muistiossa esitettyä, kuitenkin varauksin.

Tuomariliiton näkemyksen mukaan oikeus pyytää kirjallisia perusteluja tulisi ajallisesti rajata riittävän lyhyeksi. Näin siksi, että erityisesti ROL 11:7 nojalla pääpiirteittäin julistettujen perustelujen laatimista täydelliseen kirjalliseen muotoon pitkän ajan jälkeen voidaan pitää varsin työläänä tai ehkä jopa mahdottomana.

Suullisten perustelujen tallenteen säilyttämisaika

Säännösehdotuksen mukaan ROL:iin otettaisiin äänitallenteen säilyttämistä koskeva määräaika. Tällä hetkellä määräykset asiakirjojen säilyttämisestä ja säilyttämiseen liittyvistä määräajoista ovat käräjäoikeuksien arkistonmuodostamissuunnitelmissa. Ne taas perustuvat arkistolakiin (831/1994), muuhun erityislainsäädäntöön sekä erilaisiin hallinnonalan ohjeisiin. Määräykset suullisesti julistettujen tuomion perustelujen säilyttämisestä olisi siten luontevampaa ottaa samaan yhteyteen kuin muidenkin tuomioistuimissa säilytettävien asiakirjojen osalta.

Säännösehdotuksessa esitetty tallenteen säilyttämisaika vaikuttaa lisäksi aivan liian lyhyeltä. Tuomion suullisia perusteluja koskeva äänitallenne olisi osa tuomiota. Rikosasiassa annettavat tuomiot ovat nykyisin pysyvästi säilytettäviä. Esimerkiksi laillisuusvalvonnan asianmukainen toteuttaminen, mahdolliseen ylimääräiseen muutoksenhakuun liittyvät määräajat sekä käräjäoikeuksiin useita vuosia ratkaisujen antamisen jälkeen tulevat tietopyynnot edellyttävät joka tapauksessa pidempää kuin yhden vuoden säilytysaikaa. NykYTEKNIKALLA tuollaisen äänitallenteen säilyttäminen ei ole huomattavan kallista, joten säilytysaika voisi olla huomattavasti pidempi.

Suulliset perustelut poissaolokäsittelyissä

Muistiossa on katsottu, että vastaajan ollessa poissa ROL 8:11-12 mukaisesti kirjalliset perustelut tulee aina laatia. Tätä on perusteltu oikeudella saada perustelut suullisesti tai kirjallisesti. Tuomariliitto katsoo, että tämä oikeus toteutuu, kun vastaaja on kutsuttu istuntoon, jossa nuo perustelut julistetaan. Lisäksi hänellä on muistion mukaisesti aina oikeus saada nuo perustelut pyynnöstään. Sen vuoksi jatkovalmistelussa tulisi vielä harkita kysymystä suullisista perusteluista poissaolokäsittelyssä.

Muiden kuin asianosaisten oikeus saada kirjalliset perustelut

Ratkaisujen perusteluilla on oma merkityksensä myös oikeudenkäynnin julkisuuden kannalta. Oikeus tutustua tuomioistuimen ratkaisuihin on tärkeä yle-

sön kannalta. Tuomion perustelut mahdollistavat tuomioistuinten demokraattisen kontrolloinnin sekä turvaavat yleisön luottamusta oikeudenhoitoon. Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) 6 artikla lähtökohtaisesti edellyttää sitä, että tuomioistuimen ratkaisut perusteluineen annetaan julkisesti. Ratkaisun julkisuutta ei voida rajoittaa suhteessa asianosaisiin. Muiden kuin asianosaisten osalta Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on kiinnittänyt huomiota muun ohella siihen, minkälainen intressi tiedon pyytäjällä on tiedonsaantiin (Sutter v. Sveitsi 1984, Moser v. Itävalta 2006). Kansallisen lain mukaista ratkaisulle annettavan julkisuuden muotoa on arvioitava asian laadun mukaan (Pretto ym. v. Italia 1983, Werner v. Itävalta 1997). EIT:n ratkaisukäytännöstä ei ole johdettavissa yleistä kaikkia koskevaa oikeutta saada kaikissa asioissa myös kirjalliset tuomion perustelut.

Kansainväliset sopimusmääräykset on otettu asianmukaisesti huomioon kansallisessa lainsäädännössä. Yleisön oikeus tiedonsaantiin yleisten tuomioistuinten ratkaisuista perustuu muun ohella lakiin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (YTJulkL). Ratkaisun ja sen perustelujen osalta julkisuus tarkoittaa, että yleisöllä on oikeus olla läsnä ratkaisua julistettaessa tai että ratkaisun sisältämä oikeudenkäyntiasiakirja on yleisöjulkinen (YTJulkL 22 §). Suulliset perustelut sisältävä äänitallenne tulisi olemaan oikeudenkäyntiasiakirja, josta yleisöllä olisi oikeus saada kopio. Tällaista äänitallennetta eivät koskisi muistiossa todetut YTJulkL 13 §:n 2 momentin tiedonsaannin rajoitukset (kysymys ei olisi videotallenteesta tai siihen rinnastettavasta muusta kuva- ja äänitallenteesta).

Muistiossa on kuitenkin esitetty, että kenellä tahansa olisi myös jatkossa oikeus saada kirjalliset perustelut, jos hän niitä pyytää. EIS, EIT:n ratkaisukäytäntö tai kansallinen lainsäädäntö eivät tällaista edellytä.

Lainkäytön julkisuus toteutuu ja yleisöllä sekä esimerkiksi tiedotusvälineillä on mahdollisuus riittävästi tutustua tuomioistuimien antamiin ratkaisuihin silloin, kun heillä on oikeus olla läsnä tuomion perusteluja suullisesti julistettaessa, ja kun heillä säilytetään oikeus saada pyydettyä äänitallenne suullisesti julistetusta perusteluista. Ehdotus tulisi koskemaan tyypillisesti ns. rutiiniasioita, joihin ei muutoinkaan liity yleistä mielenkiintoa. Mikäli kuitenkin myös niiden osalta hyväksytään muistiossa esitetty jokaiselle kuuluva oikeus saada tuomion kirjalliset perustelut, ehdotuksen tavoitteet saattavat vaarantua, jos esimerkiksi kiusantekomielessä ns. haastavat asiakkaat ryhtyvät niitä muissa kuin omissa jutuissaan vaatimaan. Sen vuoksi Tuomariliitto ehdottaa harkittavaksi, että ei-asianosaisilla olisi oikeus saada kirjalliset perustelut ainoastaan kohtuullisessa ajassa ja määrätyillä edellytyksillä (esim. *perustellusta syystä*). Jos tuohon päädytään, säännöksen perusteluissa voisi nimenomaisesti mainita, että harkinnassa huomioitaisiin asian yleinen (yhteiskunnallinen) mielenkiinto/median tarpeet, jolloin kynnys antaa kirjalliset perustelut olisi matala.

Suulliset perustelut riita-asioissa

Muistiossa on katsottu, että tuomioiden perusteleminen suullisesti voisi tulla kyseeseen ainoastaan rikosasioissa, koska pääkäsitteeseen meneviä riita-asioita on varsin vähän ja ne ovat laadultaan ja laajuudeltaan sellaisia, että perustelut on aiheellista laatia kirjallisina.

Keskustelussa nykyistä riitaprosessia on moitittu siitä, että käytännössä lähes

aina riita-asioiden tuomiot annetaan kansliassa eikä niitä juuri koskaan julisteta. Lisäksi on huomattava, että riita-asian prosessi koskee korostetusti asianosaisia itseään. On hyvin mahdollista, että mahdollisuus käyttää suullisia perusteluja riita-asioissa voisi kannustaa tuomioistuimia nykyistä enemmän julistamaan tuomioita suoraan istunnossa. Jos esimerkiksi kolmen tuomarin kokoonpanossa asianosaiset tekevät OK 25 luvun 2 §:n mukaisen sopimuksen olla hakematta tuomioon muutosta, suulliset perustelut voisivat tällaisessa tilanteessa parantaa oikeusturvaa ja saada aikaan säästöjä. Harkittaessa suullisten perustelujen käyttöä riita-asioissa ratkaisevaa tulisi olla niiden soveltuvuus asiaan ja asianosaisten suostumus niiden käyttöön.

Tuomariliitto ehdottaa, että jatkovalmistelussa arvioidaan vielä mahdollisuutta käyttää suullisia perusteluita myös riita-asioissa.

Uudistamishankkeen säästövaikutuksista

Oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa ja oikeusministeriön lausuntopyynnössä säästövaikutus on arvioitu vähäiseksi. Suomen Tuomariliitto yhtyy tähän näkemykseen.

Koska uudistamisohjelman yhtenä keskeisenä tavoitteena on tuottaa taloudellisen tilanteen edellyttämiä säästöjä, on syytä kiinnittää erityisesti huomiota siihen, että laskennallinen säästö tulisi kertymään tehokkaammasta ajankäytöstä yksittäisissä tapauksissa. Hyöty tulisi pirstaloitumaan tasaisesti lähes koko tuomarikunnalle ja eri virastoihin. Suomen tuomariliiton käsityksen mukaan tämä merkitsee käytännössä sitä, että suullisen perustelemisen käyttöönotolla ei tulla saavuttamaan sellaisia taloudellisia vaikutuksia, jotka voitaisiin miltei osin ottaa perusteeksi resurssien leikkaamiselle. Sen sijaan voidaan nähdä, että uudistus vähäisessä määrin helpottaa tuomareiden työmäärää kohtuulliseksi ja vähentää nykyistä resurssivajetta. Uudistus ei siten tuo säästöjä.

Lausunnon on valmistellut Käräjäoikeustuomarit ry.

Kouvolassa 24.4.2014

Tuomariliiton puheenjohtaja

Aki Rasilainen